

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**МАТЕРІАЛИ V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 20-21 квітня 2017 року)

**Суми
2017**

3. Maran T. / Animal Umwelten in a Changing World: Zoosemiotic Perspectives/ Timo Maran // Vol. 18. – 2016.

4. Timo Maran Eesti Teadusinfosüsteem. Електронний ресурс. Режим

доступу: <https://www.etis.ee/Portal/Projects/Display/863e8edd-87a2-4f4f-82a0-af8e81afff3a?language=ENG>

Науковий керівник – *д. філос. наук, проф. Лебідь Є. О.*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ У ФІЛОСОФІЇ СВІДОМОСТІ

Ігнатенко Дмитро,

аспірант кафедри філософії, ІФСК, СумДУ

Проблема свідомості завжди привертала увагу філософів, бо визначення місця і ролі людини в світі, специфіки її взаємодії з дійсністю вимагає з'ясування природи людини як такої. У ХХ столітті все більше вчених і філософів зосереджуються на дослідженні людини, а саме її «внутрішнього світу», що складається з думок, почуттів та інших ментальних процесів. При цьому в дискусіях на цю тему визначним стає концепт «свідомість». Основне питання філософії свідомості: чи можна працювати зі свідомістю як з матеріальним об'єктом, вимірювати його і маніпулювати станом, а також передавати його стан іншій істоті за допомогою приладів? По-іншому – чи властивий кожному суб'єктивному факту об'єктивний прояв? Наступне питання: чи всі факти в матеріальному світі можуть будь-ким спостерігатися (або ж існують факти, які не підлягають спостереженню жодному із суб'єктів)? Залежно від відповідей на ці питання, можна виділити чотири провідні концепції. «Так, так» – двоаспектна теорія (повна тотожність матеріалізму й ідеалізму); «так, ні» – класичний матеріалізм, «ні, так» – класичний ідеалізм, «ні, ні» – дуалізм. Більшість сучасних науковців відповідають на перше питання «так», тобто є матеріалістами. Але з другим питанням ситуація набагато складніше. У даній статті ми представимо низку найбільш популярних теорій свідомості, яких дотримуються дослідники свідомості і психофізичної проблеми, яка полягає в пошуку найбільш релевантного підходу до встановлення відносин між ментальним і фізичним, між свідомістю і тілом, між, за Декартом, *res cogitans* і *res*

extensa.

Розглянемо головні аргументи моністичного й дуалістичного підходів. Класичний дуалізм (Платон, Р. Декарт, Дж. Екклз, К. Поппер) спирається на наявність двох субстанцій – матеріальної і ментальної. Ці дві сутності не можуть бути зведені одна до одної, тому в межах дуалізму свідомість і тіло протиставляються як відокремлені і часто взаємозалежні одне від іншої. Сильним аргументом на користь дуалізму є результати неврологічних досліджень Дж. Екклза, які свідчать, що подібні ментальні події можуть співвідноситися з абсолютно різними неврологічними процесами, а також що асоційовані ментальні та фізичні події можуть відбуватися не одночасно, а, отже, вони не суть одне і те саме. Головною ж проблемою дуалізму вважається питання про те, як відбувається взаємодія між двома якісно різними субстанціями. У різний час висувалися гіпотези про існування якоїсь спеціальної «сполучної» області в мозку (Р. Декарт) або ж про здійснення божественного контролю над паралельним розвитком обох видів матерії (Г. Лейбніц), які навряд чи є переконливими.

Наступна, ідеалістична, теорія свідомості (Дж. Берклі, Г. В. Ф. Гегель, І. Г. Фіхте, Ф. В. Й. Шеллінг), стверджує, що сама по собі існує тільки свідомість, у той час як фізичні об'єкти суть лише її епіфеномени. Безсумнівним плюсом ідеалізму є те, що він намагається пояснити ті речі, які не здатна пояснити наука. Однак безумовно слабкою стороною ідеалістичного підходу є схильність зводити об'єктивне до суб'єктивного, що в найбільш радикальній формі можна спостерігати у соліпсистів, які заперечують існування будь-чого, крім свідомості єдиного спостерігача.

Філософія, яка схиляється до матеріалістичного пояснення світу наголошує на презумпції існування фізичних об'єктів і подій, при цьому все, що прийнято називати ментальним або духовним, є лише властивістю фізичного. У ХХ ст. була сформульована теорія тотожності свідомості і мозку (Д. Армстронг, Ю. Плейс), і протилежна їй теорія їх нетотожності (Т. Хондр). Ю. Плейс стверджує, що науковий доказ тотожності свідомості, яка спостерігається інтроспективно, і фізичного процесу в мозку, який спостерігається емпірично цілком здійснений, незважаючи на неможливість безперервного переходу від одного виду спостереження до іншого. В якості демонстрації цього твердження він звертається до історії природничих наук і наводить аналогію з доведенням, що блискавка є

рухом електричних розрядів, незважаючи на те що ми не можемо здійснити безперервний перехід від спостереження її на відстані до розгляду цих розрядів безпосередньо [1, с. 47].

Наступна теорія – функціоналізм, підхід при якому ментальні стани розглядаються з точки зору їх каузальної, або функціональної, ролі. Відповідно до функціоналістського підходу, свідомість може існувати без мозку, оскільки каузальний ланцюг може бути реалізований у будь-якій складній системі, зокрема і в нематеріальній. Сучасний філософ Х. Патнем формулює свою теорію наступним чином: «моя стратегія обґрунтування того, що біль не є станом мозку, буде спиратися не на апіорні підстави, а на той факт, що інша гіпотеза є більш правдоподібною. Я висуваю гіпотезу, що біль або стан болю – це функціональний стан всього організму» [2, с. 56].

Двоаспектна теорія (Б. Спіноза, Б. Рассел, П. Стросон, Д. Чалмерз, Дж. Сьорл) розглядає ментальне і фізичне як дві властивості сутності, що лежить в основі всього. Б. Рассел наступним чином характеризує двоаспектну теорію: «Погляд, запропонований мною, полягає в тому, що і свідомість, і матерія – це структури, що складаються з більш первинної речовини, яка не є ні ментальним, ні матеріальним» [3, с. 278]. Від ідеалізму, матеріалізму і дуалізму цей підхід відрізняє засаднича теза про те, що відмінність між ментальним і фізичним не є онтологічно фундаментальним. Перевагами двоаспектної теорії є те, що в створюваній нею картині світу у ментального і фізичного в двоаспектній теорії відсутній субстанційний статус. Однак прихильники даної теорії стикаються з іншою проблемою – необхідністю пояснити, що ж за нейтральна сутність лежить в основі всіх речей. Дати зрозуміле, ясне пояснення поки не вдається.

На сьогоднішній день не створено задовільного вирішення психофізичної проблеми. Сучасний філософ Т. Нагель вважає, що «питання полягає не в обмеженості наших пізнавальних ресурсів, а в тому, що свідомість не підлягає науковому вивченню, тому що вона не об'єктивована» [4, с. 37]. Інші ж учені вважають, що саму психофізичну проблему, мета якої уточнити онтологічний статус свідомості, можна розділити на безліч часткових проблем, і вирішуючи кожен, ми крок за кроком наближаємося до вирішення основного питання.

1. Place U. T. Is consciousness a brain process? / U. T. Place. –

British Journal of Psychology, 1956. Vol. 47. No 1. – 44–50 с.

2. Патнэм Х. Психологические предикаты (природа ментальных состояний) / Х. Патнэм // Философия сознания. – М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. – 53-57 с.

3. Russell B. An Outline of Philosophy / B. Russel. – London: George Allen & Unwin Ltd, 1970. – 320 с.

4. Nagel T. “What is like to be a bat?” in Philosophy of Mind: A Guide and Anthology / T. Nagel. – Oxford: Oxford University Press, 2004. – 32-41 с.

Науковий керівник – д. філос. наук, проф. Лебідь Є. О.

МЕТАФИЗИЧЕСКАЯ ФОТОГРАФИЯ: СТРАННАЯ РЕАЛЬНОСТЬ ВИЗУАЛЬНОГО ОБРАЗА

Евгений Лебедь,

д. филос. наук, проф. кафедры философии СумДУ

Эти заметки, в силу ограниченности места, представляют собой не критический анализ одного из феноменов современной фотографии, ее изобразительных средств, приемов, подходов и методов, а, скорее набросок, спонтанно возникший в результате занятий автора фотографией, претенциозно именующей себя *метафизической*.

Греческое слово «метафизика» с легкой руки Андроника Родосского означает «то что после физики». Метафизика в постаристотелевской традиции выступает как философская дисциплина о сверхчувственных принципах и началах бытия. Но это звучит слишком обще, тем более определение метафизики, как и ее метод, в истории философии неоднократно менялись, уточнялись, актуализировались соответственно духу времени и историческим модификациям европейского типа культуры. Закономерен вопрос: какое отношение это сугубо философское систематическое знание, выведенное, по И. Канту, из чистого разума, имеет к фотографии – искусству, откровенно предпочитающему явление бытию?

Понятие «метафизическая фотография» придумал выдающийся московский фотохудожник Александр Слюсарёв (1944-2010) по аналогии с самоназванием группы итальянских художников – «метафизическая живопись», возникшей в 1910-х гг. и